

تحلیل خطاهای زبان آموزان فارسی‌زبان در استفاده از جمله‌های مجھول زبان ژاپنی

فرزانه مرادی*

استادیار گروه زبان و ادبیات ژاپنی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، دانشگاه تهران
تهران، ایران

Email: farzaneh.moradi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال: ۱۳۹۹/۰۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۶

تاریخ انتشار: تابستان ۱۳۹۹

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

یکی از عناصری که روند یادگیری زبان‌های خارجی یا زبان دوم را با اختلال مواجه می‌کند، خطاهای زبانی است، البته بروز خطا در فرایند یادگیری مسائلهای عادی و قابل پیش‌بینی است. ولی آنچه در این رابطه از اهمیت برخوردار است، آگاهی نسبت به این خطاهای راهکارهایی برای رفع آن‌هاست. تجزیه و تحلیل خطاب‌منظور یافتن علل بروز آن‌ها از اصول اولیه آموزش و آموزش زبان‌های خارجی محسوب می‌شود. یکی از مواردی که در جریان آموزش زبان ژاپنی زبان آموزان در سطوح مختلف در استفاده از آن دچار خطای شوند، جمله‌های مجھول است. از آنجا که جمله‌های مجھول در زبان ژاپنی کاربردهای مختلف و فراوانی دارند، استفاده صحیح از آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. ما در پژوهش حاضر کوشیدیم نخست، مروری کوتاه بر ساختار و ویژگی‌های جمله‌های مجھول در زبان ژاپنی داشته باشیم، سپس با بهره‌گیری از روش میدانی به ارزیابی رایج‌ترین خطاهای زبان آموزان ایرانی در هنگام کاربرد این جمله‌های پیربداریم. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که زبان فارسی به عنوان زبان مادری عامل اصلی بروز خطاهای بروزنی نظری استفاده از مفعول در جایگاه فاعل، حذف کنشگر و خطا در کاربرد ساختار نحوی با تعمیم قواعد دستوری فارسی به ژاپنی بوده است. خطاهای درون‌زبانی در تفکیک جمله‌های مجھول از فرم‌های دستوری مشابه، کاربرد حروف اضافه و ساخت مجھول سه‌بخشی رخداده است.

کلید واژگان:
تجزیه و تحلیل خطاء،
جمله‌های مجھول، خطاهای
دروزنی‌زبانی، خطاهای بین
زبانی

کلیه حقوق محفوظ است ۱۳۹۹

شناسه دیجیتال DOI: 10.22059/jflr.2020.301601.726

مرادی، فرزانه (۱۳۹۹). تحلیل خطاهای زبان آموزان فارسی‌زبان در استفاده از جمله‌های مجھول زبان ژاپنی. پژوهش‌های زبان‌شناسنی در زبان‌های خارجی، (۱۰) ۲، ۴۲۲-۴۳۳.

Moradi, Farzaneh (2020). An Analysis of Errors Committed by Iranian Language Learners of Japanese language in the Usage of Passive Form in Japanese. *Journal of Foreign Language Research*, 10 (2), 422-433. DOI: 10.22059/jflr.2020.301601.726

* فرزانه مرادی حدود ۵ سال است مشغول به تدریس زبان ژاپنی است.

An Analysis of Errors Committed by Iranian Language Learners of Japanese language in the Usage of Passive Form in Japanese

Farzaneh Moradi*

Assistant Professor of Japanese Language and Literature, University of Tehran,
Tehran, Iran
Email: farzaneh.moradi@ut.ac.ir

ABSTRACT

One of the factors that hinder the process of second language acquisition is the linguistic errors. Indeed, making errors in the process of language learning is a normal and predictable matter. However, the importance lies in being aware of these errors and finding strategies to rectify them. Analyzing the error in order to find its sources is considered as one of the essential parts of language teaching. During the process of teaching the Japanese language, students with different levels of proficiency commit errors in the use of passive sentences. Considering the frequent use of passive sentences in the Japanese language, the correct usage of it is of high importance. As the first step of our study, an overview of the structures and properties of passive sentences in the Japanese language is carried out, followed by field research for an investigation into the most common errors made by Iranian language learners when using these sentences. Intralingual errors revealed that the Persian language is the main cause of errors such as substituting objects for subjects, the omission of the doer of the action and errors in the use of syntactic structures due to overgeneralization of grammar rules between Persian and Japanese languages. Examples of intralingual errors include failure in differentiating between passive sentences and similar grammatical forms, misuse of postpositions and errors in the making of three-component part passive sentences.

ARTICLE INFO

Article history:

Received:

5th, May, 2020

Accepted:

20th, June, 2020

Available online:
Summer 2020

Keywords:

Error analysis, passive sentences, intralingual errors, interlingual error

DOI: 10.22059/jflr.2020.301601.726

© 2020 All rights reserved.

Moradi, Farzaneh (2020). An Analysis of Errors Committed by Iranian Language Learners of Japanese language in the Usage of Passive Form in Japanese. *Journal of Foreign Language Research*, 10 (2), 422-433. DOI: 10.22059/jflr.2020.301601.726

۱. مقدمه

(۱۹۶۷) مطرح شد. به اعتقاد کوردر خطاهای در فرایند یادگیری

زبان دوم دارای اهمیت‌اند و خطاهایی که از زبان آموختن سر می‌زند، راهنمای مدرسان در زمینه شناخت گستره‌هایی است که باید مورد توجه قرار دهنند. کوردر (۱۹۷۵، نقل از کشاورز ۱۰۱، ۱۹۹۹ Keshavarz, M.H.)، خطاهای زبانی را بخش اجتناب‌ناپذیر فراگیری زبان می‌داند که نتیجه تلاش زبان آموز برای شناسایی زبان جدید است. او خطاهای را بر اساس منبع بروز آن‌ها به سه دسته «خطاهای بین‌زبانی» یا خطاهایی که بر اثر تداخل زبان اول ایجاد می‌شود، «خطاهای درون‌زبانی» یا خطاهایی که در اثر تعمیم قواعد زبان مقصد ایجاد می‌شود و «خطاهای مربوط به راهکارهای آموزشی» که روش آموزش و شیوه ارائه مطالب یا مواد آموزشی باعث بروز آن‌ها می‌شود؛ تقسیم می‌کند. بر این اساس در این پژوهش، با ارائه نمونه‌هایی از خطاهای شناسایی شده از طریق پرسش‌نامه، به بررسی و توصیف آن‌ها بر مبنای نظریه کوردر می‌پردازیم. هر چند که بر اساس تقسیم‌بندی کوردر، یکی از دلایل بروز خطا می‌تواند ناشی از راهکارهای آموزشی باشد، اما به علت محدودیت در دسترسی به کلاس‌های مدرسان مختلف، به هنگام آموزش این جمله‌ها، از بررسی این نوع خطا صرف نظر شده و خطاهای زبان آموختان در قالب دو دسته «خطاهای بین‌زبانی» و «خطاهای درون‌زبانی» مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۳. پیشینهٔ پژوهش

در سال‌های اخیر در رابطه با جمله‌های مجھول در زبان فارسی و ژاپنی چندین مطالعه صورت گرفته است. ایگاراشی (Igarashi, S.) (۲۰۰۷)، (۲۰۰۸) و مرادی (Moradi, F.) (۲۰۰۹) و (۲۰۱۶) به مطالعه این جمله‌ها پرداخته‌اند. ایگاراشی (Igarashi, S.) (۲۰۰۷) در دو پژوهش جداگانه؛ نخست به بررسی تطبیقی جمله‌های مجھول در زبان فارسی و ژاپنی پرداخته و عنوان می‌کند که در زبان فارسی عبارتی که معادل با «جمله‌های مجھول غیر-مستقیم» در زبان ژاپنی است، وجود ندارد، سپس در پژوهش

در سال‌های اخیر، شمار علاقه‌مندان آموختن زبان ژاپنی در جهان، رشد فزونتری داشته است. در ایران نیز شمار علاقه‌مندان به زبان ژاپنی رو به افزایش گذاشته است، اما به انگیزه‌های گوناگونی چون؛ تفاوت‌های ساختاری زبان فارسی و ژاپنی و نیز؛ نداشتن ارتباط ساختاری بین دو زبان، یادگیری آن را برای فارسی‌زبانان با دشواری‌هایی همراه ساخته است. یکی از مواردی که فراگیری و کاربرد آن برای زبان آموختان ایرانی همواره با چالش همراه بوده است، جمله‌های مجھول در زبان ژاپنی است. آموزش جمله‌های مجھول ژاپنی، به طور معمول در سطح پایه انجام می‌شود، اما در مواقعي، حتی زبان آموختان سطوح بالاتر نیز در کاربرد آن‌ها دچار خطا می‌شوند. شناسایی، بررسی و یافتن انگیزه‌های بروز این خطاهایی می‌تواند در راستای کاهش و رفع آن‌ها نقش بسزایی ایفا کند. ضرورت بررسی خطا از آن رو بايسته است که خطاهای بازخوردهای ارزشمندیند که از طریق آن‌ها می‌توانیم درباره نقاط ضعف آموزشی چاره اندیشی کنیم (کمالی، M., ۱۳۹۴ Kamali, M.). از این رو در جستار پیش رو نخست به بررسی اجمالی ویژگی‌های جمله‌های مجھول در زبان ژاپنی می‌پردازیم، سپس با تکیه بر نتایج پژوهش انجام شده بر روی نمونه آماری، به بررسی خطاهای زبان آموختان ایرانی به هنگام کاربرد جمله‌های مجھول ژاپنی می‌پردازیم و با توجه به منشاء بروزشان، آن‌ها را به «خطاهای بین‌زبانی» و «خطاهای درون‌زبانی» دسته‌بندی کرده و مورد تحلیل قرار می‌دهیم. در این پژوهش با بررسی داده‌ها، در صدد پاسخگویی به این پرسش‌هاییم: ۱. خطاهای رایج زبان آموختان به هنگام کاربرد جمله‌های مجھول ژاپنی کدامند؟ ۲. چه راهکارهایی برای کاستن این خطاهای وجود دارد؟

۲. مبانی نظری پژوهش

پیشینهٔ پژوهش در زمینه خطاهای دهدۀ‌ها قبل باز می‌گردد، نظریه تحلیل خطاهای دهدۀ‌ها، نخستین بار توسط کوردر (Corder, P.)

نخست ویژگی‌ها و ساختار جمله‌های مجهول در زبان ژاپنی را بررسی می‌کنیم، و از آنجا که تشخیص خطای اصلی ترین پیش شرط تصحیح و ارزیابی آن است (دوستی زاده، فرقانی تهرانی، ۱۳۹۰، Dousti Zadeh, M. & Forghani, A.)^{۵۳} به شناسایی و سپس طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل این خطاهای می‌پردازیم. شمار شرکت‌کنندگان در این آزمون ۴۴ نفر با میانگین سنی ۲۰ تا ۲۵ سال، متشكل از ۱۶ پسر و ۲۸ دختر و از دانشجویان و دانش آموختگان رشته زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران بوده‌اند. ۱۷ نفر آن‌ها دانشجویان سال سوم، ۱۴ نفر دانشجویان سال چهارم و ۱۳ نفر از تازه دانش آموختگان این رشته بوده‌اند که از سطح همگوئی نسبتاً نزدیکی برخوردار بوده و زبان مادری آن‌ها نیز فارسی بوده است. انجام پژوهش بر پایه روش میدانی و با استفاده از پرسشنامه با پرسش‌های باز بوده است.

۴-۱. نوع پرسش‌ها و نتایج آماری حاصل از

پرسشنامه

پرسشنامه مذکور از ۳ بخش سوال تشکیل شده است. در سوال اول از زبان آموزان خواسته شد که جمله‌های مجهول از پیش طراحی شده را با حروف اضافه (postposition) مناسب کامل کنند. نتایج آماری آن به شرح جدول زیر است.

جدول ۱. تعداد و درصد پاسخهای صحیح در رابطه با انتخاب حروف اضافه

درصد	پرانتز دوم		پرانتز اول		شماره سوال
	تعداد پاسخ صحیح	تعداد پاسخ درصد	تعداد پاسخ صحیح	تعداد پاسخ درصد	
-	-	۷۴/۴۵	۳۱	۱	
-	-	۸۸/۳۶	۳۸	۲	
-	-	۲۹/۵۴	۱۳	۳	
-	-	۹/۰۹	۴	۴	
-	-	۸۸/۶۳	۳۹	۵	
۸۸/۶۳	۳۹	۷۷/۲۷	۳۴	۶	
۸۸/۳۶	۳۸	۷۹/۵۴	۳۵	۷	
۷۴/۴۵	۳۱	۸۴/۰۹	۳۷	۸	
۷۹/۵۴	۳۵	۸۴/۰۹	۳۷	۹	
۷۷/۲۷	۳۴	۸۸/۶۳	۳۹	۱۰	

پرسشنامه دوم اینگونه طراحی شده بود که زبان آموزان

دوم بیان می‌کند که علی‌رغم وجود ساختار مجهول در زبان فارسی، فارسی‌زبانان تمایل بیشتری به استفاده از جمله‌های معلوم دارند. نگارنده پژوهش حاضر نیز در پژوهشی، افزون بر بررسی و تطبیق جمله‌های مجهول در دو زبان فارسی و ژاپنی، میزان استفاده از این جمله‌ها را در محاورات روزمره این دو، بررسی کرده و به نتایج مشابهی دست یافته است. در این پژوهش، عنوان می‌شود که افزون بر عدم وجود معادل دقیق برای جمله‌های «مجهول غیرمستقیم» زبان ژاپنی در زبان فارسی، هر دو زبان، به لحاظ میزان استفاده از جمله‌های مجهول در محاورات، تفاوت آشکاری دارند؛ میزان کاربرد جمله‌های مجهول در محاورات ژاپنی $7/2\%$ و در مقابل در زبان فارسی $4/00\%$ است و یکی از علل بروز خطای زبان-آموزان ایرانی، می‌تواند ناشی از آن باشد که در زبان مبدأ این زبان آموزان جمله‌های مجهول به آن میزان و به آن صورتی که در زبان ژاپنی نمایان می‌شود وجود ندارد (Moradi, F., ۲۰۰۹، ۵۸-۳۹). وی در پژوهش دیگری، ضمن مقایسه ساختار مجهول در هر دو زبان به بررسی خطاهای زبان آموزان فارسی‌زبان می‌پردازد و به این نتیجه می‌رسد که بیشترین خطاهای فارسی‌زبانان، ناشی از تأثیر ساختار مجهول فارسی به عنوان زبان مادری زبان آموز است (Moradi, F., ۲۰۱۶، ۱۷-۲۰). ایگاراشی (Igarashi, S.)^{۵۴} در پژوهشی دیگر به بررسی خطاهای زبان آموزان فارسی‌زبان در رابطه با ساخت مجهول از دسته‌ای از افعال ژاپنی که به نوعی بیانگر تغییر و تحول اند، می‌پردازد و عنوان می‌کند که بیشترین خطاهای مربوط به افعال بیانگر تغییر مالکیت، تغییر فضا و مکان و تغییر وضعیت بوده است و علت آن را این می‌داند که این گونه افعال در زبان فارسی به سختی به ریخت مجهول تبدیل می‌شوند.

۴. روش پژوهش

در این پژوهش، روش پژوهش بر اساس تجزیه و تحلیل خطاهای و داده‌های آماری است. به منظور یافتن اشکالات یادگیری و علل بروز خطای در زبان آموزان ایرانی،

ترامورا (Teramura, H.) (۱۹۸۲)، عبارات

مجھول را عباراتی می‌داند که در آن‌ها، یک عامل بر روی معلولی تأثیر می‌گذارد، اما آن عامل، فاعل محسوب نمی‌شود؛ بلکه عنصری از جمله که دریافت‌کننده آن عمل است، فاعل جمله در نظر گرفته می‌شود. البته از نظر وی این عبارات باید ویژگی‌های ساختواری، نحوی و معنایی این جمله‌های را نیز دارا باشد. بر این اساس، می‌توان گفت جمله مجهول در زبان ژاپنی، یک ساخت نشاندار بوده که در آن فاعل، عامل انجام یک عمل نیست و نقش گیرنده، دریافت‌کننده و یا هدف را taro-wa jirō-^o، (تارو، جیرو را زد)، tarō به عنوان عامل انجام یک عمل، فاعل جمله محسوب می‌شود و jirō به عنوان کسی که عمل «naguru» بر روی او انجام شده، مفعول جمله است، اما در حالت مجهول آن، یعنی taro-wa jirō-ni (ترجمه مستقیم: تارو، توسط جیرو زده شد)، با اینکه jirō تحت تأثیر عمل tarō قرار گرفته است، فاعل جمله مجهول در نظر گرفته می‌شود. طبق تعریف نوبهار (Noubahar, M.) (۱۳۷۲) از فعل مجهول در زبان فارسی، فعل مجهول فعلی است که مستقیماً به فاعل نسبت داده نمی‌شود، بلکه جایگاه نهاد آن را مفعول اشغال می‌کند. بنابراین می‌توان گفت، فاعل در جمله‌های مجهول زبان ژاپنی با مفعول در جمله‌های مجهول فارسی در تطابق است.

ویژگی‌های ساختواری: ترامورا (Teramura, H.) (۱۹۸۲)

ویژگی‌های ساختواری و نحوی تغییرات در افعال و تبدیل به حالت مجهول را به صورت زیر نشان می‌دهد.

- افعالی که بن فعلشان به مصوت ختم می‌شود: بن

šin-u → šin-are-ru : are (ru) + فعل

۲. افعالی که بن فعلشان به مصوت‌های (i و e) ختم

sodate- می‌شود: بن فعل + rare (ru) rare مثال:

sodate-ru → rare-ru

۳. افعال بی قاعدة: suru → sare-ru kuru → korare-ru

ویژگی‌های نحوی: فعل در جمله‌های مؤدبانه

جمله‌های مجهول را از دیگر ریخت‌های دستوری که فعل آن‌ها ویژگی ساختواری یکسانی با فعل جمله‌های مجهول دارد، جدا کنند. نتایج آماری آن در جدول زیر گردآوری شده است.

جدول ۲. تعداد و درصد جمله‌هایی که به عنوان جمله مجهول انتخاب شده‌اند

درصد	تعداد انتخاب جمله به عنوان جمله مجهول	شماره سوال و نوع جمله
۷۰/۴۵	۳۱	۱ (مجھول)
۳۱/۸۱	۱۰	۲ (مؤدبانه)
۸۸/۶۳	۳۹	۳ (مجھول)
۲۹/۵۴	۱۳	۴ (تواشی)
۵۹/۰۹	۲۶	۵ (بیانگر امور خارج از اختیار)
۸۸/۶۳	۳۹	۶ (مجھول)
۲۹/۵۴	۱۳	۷ (مؤدبانه)
۷۰/۴۵	۳۱	۸ (مجھول)
۵۰	۲۲	۹ (بیانگر امور خارج از اختیار)
۲۰/۴۵	۹	۱۰ (تواشی)

در سؤال سوم، از زبان‌آموزان خواسته شد جمله‌های معلوم را به فرم مجهول تغییر دهند. نتایج آماری آن به شرح جدول ۳ است.

جدول ۳. تعداد و درصد پاسخ‌های صحیح مربوط به ساخت جمله مجهول

درصد	تعداد پاسخ‌های صحیح	شماره سوال
۸۸/۶۳	۳۹	۱
۳۱/۸۱	۱۴	۲
۹۵/۴۵	۴۲	۳
۶۱/۳۶	۲۷	۴
۴۰/۹۰	۱۸	۵
۹۵/۴۵	۴۲	۶
۵۲/۲۷	۲۳	۷
۷۹/۵۴	۳۵	۸
۵۴/۵۴	۲۴	۹
۶۱/۳۶	۲۷	۱۰

پس از بررسی داده‌ها در مرحله بعد، از میان پاسخ‌ها ۸ نوع خطاب‌شناسایی و استخراج شده، سپس بر اساس منشاء بروز آن‌ها، در دو گروه خطاب‌های بین‌زبانی و درون‌زبانی مورد تحلیل قرار گرفت که در بخش‌های بعد، به شرح آن‌ها می‌پردازیم.

۵. بحث و بررسی

نهفته است، «مجهول بیانگر زحمت یا خسارت» نامیده شده‌اند. اما در جمله دوم چنین مفهومی دیده نمی‌شود. بر این اساس «مجهول ختنی» نامگذاری شده است.

۶. تحلیل و دسته بندی خطاهای

۶-۱. خطاهای بین زبانی

• استفاده از مفعول در جایگاه فاعل

در سؤال سوم پرسش‌نامه از زبان‌آموزان خواسته شد، جمله‌های معلوم (۱۰ جمله) را به‌مجهول تبدیل کنند. از مجموع ۴۴۰ پاسخ، ۲۹۱ پاسخ صحیح و ۱۴۹ مورد خطاهای داشت که از میان آن‌ها، ۱۹ مورد یعنی ۱۶/۸۱٪ خطاهای مربوط به استفاده از مفعول در جایگاه فاعل بود. جمله‌های زیر نمونه این خطاهایند.

1. Tanaka san-wa wataši-no ie-no mae-ni kuruma-o tometa. → *Kuruma-ga Tanaka san-ni wataši-no ie-no mae-ni tometa.
۱. آقا/خانم تاناکا ماشینش را جلوی خانه من پارک کرد.
2. Okāsan-wa Yū chan-no te-o shibatta. → *Yū chan-no te-wa okāsan-ni shibara-retat.
۲. مادر یوو، دست‌هایش را بست.

یکی از مراحل ساخت مجهول در زبان فارسی این است که مفعول جمله معلوم با از دست دادن نشانه مفعولی در جایگاه فاعل جمله مجهول قرار می‌گیرد. با توجه به نمونه‌های برگفته؛ مشخص می‌شود که زبان‌آموز فارسی‌زبان به توجه به‌زمینه ذهنی خود از زبان مادری، این ویژگی جمله‌های مجهول فارسی را به‌مجهول ژاپنی تعمیم داده و مفعول Yū-chan-«kuruma» (ماشین) و «no te» (دست‌های یوو) را به عنوان فاعل جمله مجهول بکار برده است.

• حذف کننگر در جمله‌های مجهول ژاپنی

در قسمت ویژگی‌های نحوی جمله‌های مجهول ژاپنی

(keigo)، جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار، و جمله‌های توانشی (kanō)، نیز ویژگی‌های ساختواری مشابه با فعل مجهول را دارند اما آنچه این جمله‌های را از یکدیگر تفکیک می‌کند، ویژگی‌های نحوی است. از دیدگاه ترامورا (Teramura, H.) ساختارشان از ۲ فرمول زیر تبعیت کند:

1. X 力 (ga) Y 二 (ni) V-reru, (rareru)
2. X 力 (ga) Y 二 (ni) Z 三 (o) ~V-reru, (rareru)

فرمول ۱ ساختار جمله‌های «مجهول مستقیم» و فرمول ۲ «مجهول غیرمستقیم» را نشان می‌دهد. در این دو ساختار، (X) فاعل جمله است که تحت تأثیر اقدام یک عامل یعنی (Y) قرار می‌گیرد. در فرمول دوم، (Z) چیزی متعلق به (X) است، یعنی یا از اجزای بدن، متعلقات و یا خویشاوندان اوست. (力) حرف اضافه همراه با فاعل، (二) حرف اضافه همراه با عامل انجام کار و (三) نیز حرف اضافه همراه با مفعول فعل‌های گذراست. برای اینکه جمله‌ای مجهول غیرمستقیم شمرده شود، باید در آن جمله (X) و (Z) به هم مرتبط باشد.

ویژگی‌های معنایی: جمله‌های مجهول را از دیدگاه معنایی می‌توان به دو دسته‌ی «مجهول ختنی» و «مجهول بیانگر زحمت یا خسارت» تقسیم کرد. تفاوت این دو را می‌توان از طریق جمله‌های زیر دریافت.

1. wataši wa ani ni nagūrareta.
۱. برادرم مرا کتک زد.
2. Tonari-no hoteru-de rippa-na pāti-ga okonawa-reteiru.
۲. در هتل مجاور مهمانی باشکوهی در حال انجام است.

در جمله اول، «wataši» (من) که فاعل است و از عمل فعل یعنی «nagura-reru» (کتک زدن) دچار زحمت و آسیب می‌شود. بر اساس مفهومی که در این نوع جمله‌های

دیدیم که در هر دو نوع مجهول مستقیم و غیرمستقیم، عامل ذکر شده و از عناصر اصلی جمله است. در مقابل نوعی از ساخت مجهول در زبان فارسی که در آن عامل به‌طور کامل حذف می‌شود در بین فارسی‌زبانان بسیار رایج است و اصولاً از ساخت مجهول در زبان فارسی زمانی استفاده می‌شود که عامل ناشناخته باشد و یا نخواهیم آن را ذکر کنیم (ماهوتیان، S., ۱۹۹۷، ۱۴۳). نمونه‌های زیر خطاهایی است که زبان‌آموزان مرتكب شده‌اند:

1. Tomodači-wa shōtaijō-o okuri-mashita. → *Shōtaijō-ga okura-reta.
دوستم دعوت‌نامه را برایم فرستاد.
2. Tanaka san-wa wataši-no ie-no mae-ni kuruma-o tometa. → *Ie-no mae-ni kuruma-ga tomera-reta.
آقا خانم تاناکا ماشینش را جلوی خانه من پارک کرد.

۶- خطاهای درون زبانی

- خطای تشخیص جمله‌های مجهول از جمله‌های **(spontaneous form)**

در زبان ژاپنی فعل در جمله‌های مؤدبانه، جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار **form** می‌شود که تشخیص آنها از جمله‌های مجهول، برای زبان‌آموزان مشکل باشد. در یکی از پرسش‌های پرسشنامه از زبان‌آموزان خواسته شد که جمله‌های مجهول را از بین این جمله‌ها انتخاب کنند. در میان پاسخ‌ها، بیشترین آمار خطا مربوط به انتخاب جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار بود. در میان جمله‌های ۲ جمله بیانگر امور خارج از اختیار وجود داشت که به ترتیب ۵۰٪ و ۵۹٪ زبان‌آموزان این جمله‌های را به عنوان جمله‌های مجهول انتخاب کردند، که این آمار نشانگر ضعف زبان‌آموزان در تشخیص این دو از یکدیگر است.

در رابطه با چگونگی تشخیص این دو از یکدیگر،

دیدیم که در هر دو نوع مجهول مستقیم و غیرمستقیم، عامل ذکر شده و از عناصر اصلی جمله است. در مقابل نوعی از ساخت مجهول در زبان فارسی که در آن عامل به‌طور کامل حذف می‌شود در بین فارسی‌زبانان بسیار رایج است و اصولاً از ساخت مجهول در زبان فارسی زمانی استفاده می‌شود که عامل ناشناخته باشد و یا نخواهیم آن را ذکر کنیم (ماهوتیان، S., ۱۹۹۷، ۱۴۳).

خطاهایی است که زبان‌آموزان مرتكب شده‌اند:

1. Tomodači-wa shōtaijō-o okuri-mashita. → *Shōtaijō-ga okura-reta.
دوستم دعوت‌نامه را برایم فرستاد.

2. Tanaka san-wa wataši-no ie-no mae-ni kuruma-o tometa. → *Ie-no mae-ni kuruma-ga tomera-reta.
آقا خانم تاناکا ماشینش را جلوی خانه من پارک کرد.

در این نمونه‌ها، زبان‌آموز به‌تبعیت از قواعد مجهول در زبان مادری خود، عامل؛ یعنی «tomodači» (دوستم) و «Tanaka San» را حذف کرده و با انتقال منفی قاعدة حذف عامل از زبان فارسی به‌ژاپنی، مرتكب این نوع خطای شده است. از مجموع ۱۴۹ مورد خطای مربوط به سؤال سوم پرسش‌نامه، میزان این نوع خطای ۲۱٪ (۵۸/۱۸) مورد بود.

• خطای کاربرد ساختار نحوی صحیح

از مجموع ۱۴۹ مورد خطای مذکور، ۲۳٪ پاسخ‌ها (۲۶ مورد) مربوط به کاربرد ناصحیح ساختار نحوی جمله‌های مجهول بود که نمونه‌های آن به صورت زیر است.

1. Tomodači-wa shōtaijō-o okuri-mašta. → *Shōtaijō-ga tomodači-ni okura-reta.
دوستم دعوت‌نامه را برایم فرستاد.

2. Suri-ga Suzuki san-no saifū-o sutta. → *Suzuki san-no saifū-ga suri-ni sura-reta.
دزد کیف خانم سوزوکی را زد.

در نمونه‌های بالا، مفعول جمله معلوم یعنی «shōtai-

پرسشنامه ۲ جمله مؤدبانه قرار داده شده بود که دو جمله به ترتیب ۳۱/۸۱٪ و ۵۴/۲۹٪ به عنوان جمله مجهول انتخاب شده بودند. برای اینکه تفاوت و شیوه تشخیص این دو مشخص شود، به مقایسه دو جمله پرسشنامه می‌پردازیم.

1. Kōzui-keikokuhō-ga točigi-ken mito-shi-ni happyō-sareta.→ مجهول گزارش سیل توسط شهر میتو از استان توچیگی، اعلام شد.
2. Sensei-wa kono hon-o sakunen šippitsu-sareta.→ مؤدبانه استادم این کتاب را سال گذشته نوشته‌اند.

در جمله مجهول، «kōzui keihō» به عنوان فاعل جمله تحت تأثیر عمل فعل قرار گرفته است، در مقابل در جمله مؤدبانه، فاعل یعنی «sensei» در واقع خود، کنشگر است، یعنی رابطه معنایی بین فاعل و فعل در جمله‌های مجهول و مؤدبانه تفاوت آشکاری دارد. افزون بر این، در جمله‌های مجهول، می‌توان انواع اسم را در جایگاه فاعل قرار داد اما در جمله‌های مؤدبانه فقط اسم‌هایی مانند «رئیس» و «استاد» که نشان‌دهنده افراد مافوقند، در جایگاه فاعل قرار می‌گیرند. با وجود این تفاوت‌ها، یکسان بودن فعل آن‌ها از لحاظ ساختواری باعث بروز خطأ شده است، البته گمان می‌رود علت بروز چنین خطای بی‌تدخّل نبوده و یادگیری ناقص زبان مقصد نیز در بروز چنین خطای بی‌تأثیر نباشد.

• خطای در تشخیص جمله‌های مجهول از جمله‌های

توانشی (potential form)

در بین خطاهای مربوط به تشخیص جمله‌های مجهول، خطاهای مربوط به تشخیص جمله‌های مجهول از جمله‌های توانشی، نسبت کمتری داشت. دو جمله توانشی به ترتیب ۵۴/۲۹٪ و ۴۵/۲۰٪ به عنوان جمله مجهول انتخاب شده بودند. در ادامه به بررسی شیوه تشخیص این دو یکدیگر می‌پردازیم. دو جمله زیر از جمله‌های پرسشنامه است:

1. Hayame-ni tošokan-ni ike-ba. Nihon-no hon-ga kari-

ترامورا (Teramura, H.) (۱۹۸۲، ۲۷۳) معتقد است که در جمله‌های مجهول، کنشگر حضور دارد اما در جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار، این عنصر اصولاً وجود ندارد. وی در باره تفاوت این جمله‌های با نوعی از مجهول که کنشگر در آن بیان نمی‌شود، عنوان می‌کند که در جمله‌های مجهول مفهوم «انجام شدن کاری توسط کسی» نهفته استه اما این مفهوم در جمله‌های بیانگر؛ خارج از اختیار وجود ندارد. عبارت زیر از جمله‌های پرسشنامه آمده است:

1. Šašin-o mi-te, kazoku-ga omoi-dasa-reta.
با دیدن عکس‌ها، خانواده‌ام را به یاد آوردم.

در این عبارت فعل جمله «omoi-dasa-reru» به معنای «به‌خاطر آمدن» است که برای انجام آن نیاز به عامل وجود ندارد و به طور طبیعی رخ می‌دهد؛ در برابر در مثال «Ha-ga nuka-reta» (دنانم کشیده شد)، که ترامورا ارائه داده است، در فعل جمله یعنی «nuku» (کشیدن) این مفهوم نهفته است که این عمل توسط یک عامل انجام شده است و اگر تصمیم بگیریم انجام دهنده عمل را به عنوان یکی از عناصر جمله اضافه کنیم، از لحاظ نحوی و معنایی امکان پذیر خواهد بود در صورتیکه این امکان برای جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار وجود ندارد. تفاوت دیگر این است که از تمامی افعال می‌توان فرم مجهول ساخت، اما در جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار، فقط افعال بیانگر مسائل ذهنی و حسی نظیر «kiku» (دیدن)، «miru» (شنیدن)، «kanjiru» (حس کردن)، «omoidasu» (به‌خاطر آوردن) و غیره بکار می‌روند. به نظر می‌رسد زبان‌آموز به علت عدم آگاهی از این موضوع مرتکب خطاهای فوق شده است.

• خطای در تشخیص جمله‌های مجهول از جمله‌های

مؤدبانه (honorific form)

بعد از تشخیص خطای در جمله‌های مجهول از جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار، بیشترین خطای مربوط به تشخیص جمله‌های مجهول از مؤدبانه است. در میان جمله‌های

بکار روند عامل جمله مجهول همراه با حرف اضافه «-ni» بیان می شود. در رابطه با نحوه تفکیک «ni» و «-yotte»، ماسوآکا (Masuoka, T.) (۱۹۸۷، ۱۸۱) بهنگل از کورودا (۱۹۷۹) عنوان می کند که جمله های مجهولی که در آنها عامل همراه با حرف اضافه «ni» باشد، معنای تأثیر گرفتن آن از یک عمل وجود دارد اما، این معنا در جمله های مجهول همراه با حرف اضافه «ni-yotte» دیده نمی شود و معنای آن در تطبیق با جمله معلوم است. به عنوان مثال:

1. Musume-wa muši-ni sasa-reta.
2. Genji-monogatari-wa murasaki-šikibu ni-yotte kaka-reta.

۱. دخترم را حشره زد.

۲. گنجی مونوگاتاری توسط موراساکی شیکی بو به تحریر درآمد.

در جمله اول فاعل یعنی «musume» (دخترم) تحت تأثیر عمل «muši» (حشره) که عامل است قرار می گیرد اما در جمله فاعل یعنی «gennji-monogatari» از «murasaki-šikibu» هیچ تأثیری نپذیرفته است و در واقع «kaku» «genji-monogatari» نتیجه حاصل از عمل «kaku» (نوشتن) است. همچنین، جمله معلوم مثال ۲ یعنی «murasaki-šikibu-wa genji-monogatari-o kaita» لحاظ معنایی با مجهول آن کاملاً یکسان است، اما نمی توان گفت جمله معلوم مثال ۱ یعنی «muši-ga musume-o» با «sašita» «muši-ni sasa-reru» روی «musume» (دخترم) است، در صورتی که در جمله ۲ عمل انجام شده ختی و بی اثر است.

* موقع استفاده از «kara» در جمله های مجهول

جمله زیر یکی از جمله های پرسش نامه است که باید

در جای خالی حرف اضافه «kara» قرار می گرفت.

1. Sono yasaši obā-chan-wa rinnsetsu-jo-no jūmin () šitaware-teiru.
1. آن پیروز را همسایگانش (ساکنان مجاور) دوست دارند.

raremasu → توانشی

2. Nebō-shita-tame, Nihongo-no hon-wa sude-ni kari-rare-teita. → مجهول

در زبان ژاپنی غیر از فرم «reru/rareru» از فعل، ساختار ساخت جمله های توانشی استفاده می شود. اگر فعل دو جمله فوق را به فرم «dictionary form+koto+ga dekiru» تبدیل کنیم و جمله معنای خود را حفظ کند، آن جمله بیانگر انجام کار است، اما اگر مفهوم خود را از دست بدهد، آن جمله مجهول است.

• خطاب در کاربرد حروف اضافه (postposition)

مناسب

در سؤالی جمله های مجهول به صورت جای خالی ارائه شد و از زبان آموزان خواسته شد جاهای خالی را با حروف اضافی مناسب پر کنند. از میان پاسخ های بیشترین میزان خطاب مربوط به حرف اضافه «kara» با ۹۰٪ و «ni» با ۵۴٪ پاسخ صحیح بود. در جمله های مجهول ژاپنی، عامل عمده ای همراه با حرف اضافه «ni» مورد استفاده قرار می گیرد، اما در موقع خاصی بجای آن از حروف «kara» و «yotte» استفاده می شود که با توجه به میزان خطاب در پرسش، به نظر می رسد زبان آموز با قواعد حروف اضافه در جمله های مجهول آشنایی کامل نداشته و مرتكب این نوع خطاب شده است.

* موقع استفاده از «ni-yotte» در جمله های مجهول

جمله زیر یکی از جمله های پرسش نامه است که باید

در جای خالی حرف اضافه «ni-yotte» قرار می گرفت.

آن شاهکار نقاشی توسط مونه به وجود آمد.

Ano meiga-wa mone () seisaku-sareta.

در این عبارت، فعل جمله یعنی «seisaku-suru» بیانگر نتیجه حاصل از یک عمل است و پیشتر وجود نداشته، سپس خلق و ایجاد شده است. افعالی دیگری نظیر «kaku» «tateru» که بیانگر چنین مفاهیمی اند، اگر در جمله مجهول

طبق این فرمول‌ها، B که در جمله معلوم دارنده و صاحب C، یعنی مفعول است، در جمله مجھول در جایگاه فاعل قرار می‌گیرد و C همراه با حرف اضافه «O» بدون تغییر جایگاه در جمله مجھول نیز استفاده می‌شود و فعل جمله به حالت مجھول تغییر پیدا می‌کند. بر این اساس، در جمله‌های ۱ و ۲ فقط قسمت B یعنی «hana-yome» (عروس) و «otōsan» (پدرش) در جایگاه فاعل قرار می‌گیرند و به «te» (دست) و «pasokon» (کامپیوتر) جایگاه مفعول داده می‌شود و A که در جمله معلوم فاعل بود در جمله مجھول در نقش عامل ظاهر می‌شود. بدین معنا که در نهایت جمله مجھول از سه عنصر فاعل، عامل و مفعول به علاوه فعل تشکیل می‌شود. به نظر می‌رسد ناآشنایی ساختار این نوع مجھول ژاپنی علت اصلی بروز خطای بسیاری از زبان‌آموزان باشد.

در زبان فارسی در هنگام ساخت مجھول از عباراتی از این دست، مفعول و دارنده آن به صورت یکجا به عنوان نهاد بکار می‌رond و جمله از دو عنصر نهاد و عامل به همراه فعل به صورت مجھول، تشکیل می‌شود. با توجه به جمله‌های مجھول ساخته شده، می‌توان گفت زبان‌آموز بر اساس قواعد زبان مبدأ از تفکیک مفعول و دارنده آن، خودداری کرده و مرتكب این خطای شده است. بنابراین این خطای جزء خطاهای بین‌زبانی نیز می‌تواند دسته بندی شود.

۷. نتیجه گیری

در این پژوهش با استناد به نمونه‌هایی که آورده‌یم خطاهای عمده زبان‌آموزان ایرانی در کاربرد جمله‌های مجھول زبان ژاپنی را شناسایی و تحلیل کردیم. در این راستا، خطاهای شناسایی شده را در ۸ مقوله مورد بررسی قرار داده، سپس در قالب خطاهای «بین‌زبانی» و «دروزن‌زبانی» از هم تفکیک کردیم. از میان آن ۸ مقوله، ۳ مورد در زیر مجموعه خطاهای بین‌زبانی یا خطاهایی که ناشی از تداخل زبانی و تحت تأثیر زبان مادری رخ می‌دهند، قرار گرفتند که شامل خطای «استفاده از مفعول در جایگاه فاعل»، «حذف عامل انجام عمل»، «خطای در کاربرد صحیح ساختار نحوی» می‌باشد.

موراکی (Muraki, S.) (۱۹۹۱، ۱۹۳) معتقد است

«*kara*» موقعی استفاده می‌شود که فاعل، اسمی باشد که برای انسان بکار می‌رود و فعل جمله نیز بیانگر رفتار، نگرش، احساسات و فعالیت‌های زبانی انسان باشد و یا انتقال کار و اطلاعات را نشان دهد. از نظر وی در بسیاری از مواقع «*kara*» و «*ni*» را می‌توان به جای یکدیگر بکار برد. سوزوکی (Suzuki, S.) (۱۹۷۸، ۹۶) در این زمینه با موراکی هم عقیده است اما، معتقد است که در بعضی مواقع، اگر «*kara*» جایگزین «*ni*» شود، جمله غیر طبیعی و نادرست می‌شود و در رابطه با اسم‌هایی نظیر «*gakkō*» (مدرسه)، «*keisatsu*» (پلیس)، «*kaiša*» (شرکت)، که به جای انسان بکار می‌رond، فقط استفاده از «*kara*» امکان‌پذیر است. در جمله پرسشنامه نیز قبل از جای خالی کلمه «*jūmin*» (ساکنان) آمده که به افراد و ساکنان مجاور اشاره دارد، بنابراین برای جمله‌هایی از این قبیل، فقط بکار گیری حرف اضافه «*kara*» مجاز است.

• خطای در ساخت جمله‌های مجھول سه‌بخشی

بیشترین آمار خطای در میان پاسخ‌های سوال سوم پرسشنامه، مربوط به مجھول سه‌بخشی با ۳۶٪ (۸۵ مورد) خطای بود. جمله‌های زیر از سوالات پرسشنامه و جمله‌های مقابل آنها، جمله‌های ساخته شده توسط زبان‌آموزان است.

1. Nakōdo-fujin-wa hanayome-no te-o totta. → *Hanayome-wa nakōdo fujin-ni tora-reta.
۱. واسطه (ازدواج) دست عروس را گرفت.
2. Hanako san-ga otōsan-no pasokon-o kowašta. → *Otōsan-no pasokon-ga Hanako san-ni kowa-sareta.
۲. هاناکو کامپیوتر پدرش را خراب کرد.

فرمول ترتیب اجزای جمله‌های فوق در حالت معلوم و مجھول به صورت زیر است.

1. A (wa) B (no) C (o)suru
→ معلوم
2. B (wa) A (ni) C (o)sareru.
→ مجھول

طراحی فعالیت‌های کلاسی و ارائه تمرین‌های مناسب و یا تهیه جزوه کمک آموزشی، بر ویژگی‌های جمله‌های مجھول ژاپنی تأکید کرده و با رویکردی مقایسه‌ای تفاوت‌های موجود در ساختار مجھول با سایر ساختارها را به زبان آموز تفهیم کنند. یکی دیگر از مواردی که نیاز است در هنگام آموزش فرم مجھول ژاپنی به آن توجه و تأکید شود، تفاوت‌های موجود بین ساختار مجھول در زبان فارسی و ژاپنی است، مدرسان باید زبان آموزان را از معادل سازی با مجھول فارسی منع کرده و برای کاربرد صحیح این جمله‌های ذهن آن‌ها را در جهت تفکر و نگرش از دیدگاه گویشوران بومی هدایت کنند. پیشنهاد دیگر این است که به منظور بهبود و ارتقای دانش زبانی و وقوف یافتن زبان آموزان به خطاهای و ایرادات زبانی خود، تمرین‌های متناسب ارائه شود و پس از انجام آن‌ها توسط زبان آموز، پاسخ‌های آن‌ها بررسی شده و خطاهای آن‌ها در حضور خودشان تحلیل و ریشه‌یابی گردد. در این مرحله خطاهای زیادی از سوی زبان آموزان قابل تشخیص خواهد شد که با آشکار شدن‌شان، مدرسان می‌توانند توصیه‌های رفع آن‌ها را به زبان آموز ارائه دهند.

۵ مورد باقی در زیر مجموعه خطاهایی با منشاء درون‌زبانی یا خطاهایی که در نتیجه یادگیری غلط یا ناقص و ناآشنایی ساختار زبان مقصد رخ می‌دهند، قرار گرفتند که شامل «خطا در تشخیص جمله‌های مجھول از جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار»، «خطا در تشخیص جمله‌های مجھول از جمله‌های مؤدبانه»، «خطا در تشخیص جمله‌های مجھول از جمله‌های توانشی»، «خطا در کاربرد حروف اضافه‌ی مناسب»، «خطا در ساخت جمله‌های سه بخشی» می‌باشد. با نگاهی به یافته‌های این پژوهش به این نتیجه می‌رسیم که تداخل زبانی عامل اصلی مشکل زبان آموزان فارسی نیست و بیشتر خطاهای از نوع «دروزن‌زبانی» و ناشی از ناآگاهی از قواعد زبان مقصدند. ناآشنایی ساختار دستوری این جمله‌های، فراگیری آن را برای زبان آموز ایرانی دشوار می‌کند، بنابراین، با توجه به خطاهای شناسایی شده، انتظار می‌رود در نحوه کنونی آموزش جمله‌های مجھول بازنگری گردد؛ به عنوان مثال در این پژوهش مشخص گردید، که یکی از پرپسامدترین خطاهای زبان آموزان در رابطه با تفکیک جمله‌های مجھول از فرم‌های دستوری مشابه، به ویژه جمله‌های بیانگر امور خارج از اختیار است، اما در شیوه‌های آموزش کنونی و همچنین منابع آموزشی مورد کاربرد، هیچ اشاره‌ای به نحوه تفکیک و تشخیص این جمله‌های از یکدیگر ارائه نمی‌شود، بنابراین، مدرسان می‌توانند با تمرکز بر خطاهای بخش‌های برگفته، در رفع آن‌ها تأثیرگذار بوده و با

منابع

Corder, P. (1967). The significance of learner's errors. *International Review of Applied Linguistics*, 5(4), pp. 161-170

Dousti Zadeh, M. & Forghani, A. (2011). Error Analysis in Foreign Language Teaching and Teaching Translation. *Jurnal of Foreign Language Research*, 1(2), pp. 47-66

Igarashi, S. (2007). The indirect passive of Japanese and Persian. *Studies in Japanese language and culture*, (17), pp. 147-154

Igarashi, S. (2008). The relations between a passive sentence and so-called causative sentence: comparison of Japanese and the Persian. *Journal of Iranian studies*, (4), pp. 1-16

Igarashi, S. (2017) Misuse Analysis of the Japanese Passive by Native Speakers of Persian : A View from the Perspective of Acquisition. *Studies in humanities and social sciences*, (12), pp. 95-116

Kamali, M. (2015). Analysis of Errors in the Use of French Prepositions by Iranian Learners. *Language Related Research*, 6 (4), pp. 229-249

Keshavarz, M.H. (1999) Contrastive Analysis & Error Analysis. Tehran: Rahnema Press

Mahootian, S. (1997). *Persian. (Descriptive Grammars)*. London: Routledg Press

Masuoka, T. (1987). *The Grammar of Propositions*. Tokyo: Kuroshio Press.

Moradi,F. (2009). *Analysis of Misapplication of the Passive Form by Native Persian Speakers While Learning Japanese [in Japanese]*. Master's theses. Hitotsubashi University

Moradi,F. (2016) Questionnaire Survey Based Analysis of Misapplication of the Passive Form by Native Persian Speakers While Learning Japanese. *Journal of the study of Japanese language education practice* (3), pp.101-115

Muraki, S. (1991). *Various aspects of the verb in Japanese*. Tokyo: Hitsuji Shobō Press.

Noubahar, M (1993). *Persian Grammar In use*. Tehran: Rahnema Press.

Suzuki, S. (1978). *Problems with Particles I*(*Handbook of Japanese Language Education for Teachers 3*). Tokyo: The Japan Foundation Press.

Teramura, H. (1982). *Lectures on Japanese Study 10: A Comparison with Foreign Languages I*. Tokyo: Meiji Shoin Press.